

شاكرجان السعيدى.

КАСЕМЪ

ЛАТЫПОВЪ

ياثى

املا معلمى

ابتدائى مکتب بالالارى ايچون آنا
تلموزده توتيب ايتلگان املا كتابيدر.

◁□□▷

«كريموف حسينوف وشركاسى» نڭ مطبعهسى

اورنبورغه — ۱۹۱۲.

رضیعیہ انعامیہ

MAHARAJA
SARVODAYA

کتاب

رضیعیہ انعامیہ

ناشری :

حسین حسینوف کتابخانہ سی
اور نبورغده .

لا آ رضیعیہ انعامیہ
رضیعیہ انعامیہ

۵۵۵

رضیعیہ انعامیہ
۱۹۱۱

سوزنڭ بىر يولى ايتلىگان كيمسه گى ايجك يعنى بولم ديلور . سوزلر
 بولملرى صائينه قاراب بىر بولملى ، ايكى بولملى ، اوچ بولملى ديبه
 يورتلورلر . قاي سوزلر اوچدن آرتق بولملىر گه ده بولنورلر .

بىر بولملى سوزلر

آب	آت	باى	تاي	آق	قاب	قاش	باش	تاش
شول	بو	سز	بز	اوچ	بش	اون	آه	واه
آل	يال	ساق	سوق	يوق	قوق	قار	آر	بار

ايكى بولملى سوزلر

آ-با	با-را	سا-زان	يا-لان	آ-غا	يا-غا	سا-ران	كو-ره
ب-له	له-كيد	له-سيه	زه-بار	دم-كيد	م-شو	لاى-بو	لاى-بز
بز-گه	چو-گه	او-گز	مو-گز	توز-گان	سا-تام	قا-لام	قال-مق

اوج بوملى سوزلر

با - را - لر	بز - گه - ده	سز - گه - ده	آن - ده - ده	دا - لا - ده
قا - لا - ده	با - لا - ده	آ - تا - لر	آ - نا - لر	كي - له - لر
چا - نا - ده	آ - لا - شا	تا - لا - شه	يا - را - شه	ص - نا - شه

بزرگه بۆكۈن درسە خەلفەمز كۆب نۆسەنى تەل ايله آچق سويلەرگە
اۆگرتدى. سبق اوقۇ بىك يىخشى اشدر.

امتحان

I

آ .	ر	آ	نا	ژا	با	د	وا	زا
يو	سو	ب	ت	ه	ها	كو	تا	چا
شا	م	ي	يو	نو	زو	ل	أ	.

II

با -	تا -	شا -	بو -	تو -	كو -	سز -	توز -
كور -	ر -	صا -	سا -	سو -	شا -	بز -	يو -
صو -	با -	قا -	د -	قو -	يور -	شو -	يو -

معلم يا معلمه يوقارىده كوسترلگان اوج تورلى بولمدهگى سوزلرنى بالا
لردن برلمب بر نچه مرتبه لر اوقتوب آنلرنگ آكلرينى صناو اوچون چيتدن
شوند ايوق سوزلر ايتوب يا خود داسكهگه يازوب شاگردلردن صرار. بعض
سوزلرنى كيرسنيچ ايتوب ويازوب كوسترر. هر سوزنگ نچه بولمگه بولنديگن
توشنددر. سويله گانده اول قاي حرف اغزدن الك چقسه شونگ الك يازيله سيني
بلدرر. تاكه ياش بالالر يازغانده ايتراب قالمسونلر. سوزلرنگ اوچكنه بولمگه
بولمگانلرينى مثاللر ايله كورستور. بو قدر سيني شاگردلر آكلاب بتمى توروب
ايكنچى درسكه كوچلمز.

III

آ-تا- + با-× دن آ-× نی + لا-شا قا-× تا سا-× غان
 چا-× دن چا-× غه یا-× غان یا-× ما × پار-غان با-را-×
 سا-تا-× سا-لا-× یو-ما-× صو-× ما قز-غا-× .

جمله

بر نرسه طوغریسنک سویله نوب اونکان سوزگه جمله دیرلر . جمله-
 نك تاتارچه معنی سی بر آز نرسه نی اوزینه جیغان دیگان سوز بولور .
 مثلا: آت آردی دیسهك مونه بو ایکسی بر جمله بولا . بوندن آتنگ
 آرغانی بلنهدر .

موندی سوزلرگه هر وقت جمله دیرلر . جمله قای وقت بیک فسقه
 بولا قای وقت بیک اوزون بولادر . الك فسقه جمله ایکی سوزدن
 جیولهدر . بزده یوق . آت بار . اورمانده آیو بار . نی اشلرگه ده بلوب
 بولمیدر . عارف مدرسه دن چقدی . صدیقنی اورامک قیناغانلر . اونکان
 تون بیک قارانغی بولدی .

قوشمته

سوزده ایکی نرسه آراسنده آزمو کوبمو ألمته بارلقنی بلدره
 طورغان نرسه گه قوشمته دیرلر . بونلر : ده ، دن ، فی ، چه ، نك ، گه ، یاخود ،
 غه در . هر قایوسینك اورنلری باردرکه کیله چک درسلرده کوریله چکدر .

ساکن

سویله گانده نیندی بولسه ده بر حرفنی طوغری کیلوبنه قاراب

فایچی ابله قرت ایتوب کیسکان کبی اوزوب او قورغه کرک بولا .
 مونه شول وقتک اوقولغان حرفنی ساکنلی حرف دیرلر . ساکن علامتی
 شولدر « ه »

مثالی: ال بل بیل کول کور کیلدی کردی قیلوب
 آروب تالوب کبی .

حرف و حرکت

آزدن چقان سوزلرنک کاغد اوستنک یازلغان کیسه کلرینه حرف
 دیرلر . حرفنک یالغز اوزندنگنه بر نرسده آکلاب بولمی بلکه آز
 بولغانده ایکی حرفنی یا آرتقنی بر گه قوشارغه کرک . مونه شول وقت
 بر سوز چغه، سوزدن معنا چغه . مثلاً: آت دیسهک هر کم قولنده
 بولا طورغان یاللی قویروقلی جیگوب یوری تورغان بر حیوان ایکانینی
 آکلیمز . باشقه سوزلرده شولا یوقدر .

عرب تلنده نیندی بولسه ده بر سوزنک حرفلرینک آستلیمی،
 اوستلیمی، ئله اوتورلیمی ایکانینی بلدرگان نرسه حرکتدر . حرکت
 اوچدر . آست (ا) اوست (آ) اوتور (ا) حرکتلریدر . بزنگ
 تلمزده ایسه حرکت یوق . آنک اورنینه املا حرفلری یورتوله در . املا
 حرفلری دورتدر: و، ی، ا، ه در . مثلاً: برر حرفنی اوتورلی
 ایتوب او قورغه بولسه ق آنی یازغان وقتده شول حرف صوکنده بر و
 حرفنی یازامز، آستلی او قورغه بولسه ق ی حرفنی یازامز، اگر اوستلی
 او قورغه بولسه ق آخر (ا) یا ایسه آخر (ه) یازامز . شول دورت
 حرف بزگه حرکت اورنینه هر وقت یاریدر .

تلمزده اوچ نورلی ک بار: برسینی کاف عربی دیرلر . آچق

ایشته طورغان کاف - در. کر، کردم، کم، شاکر دیگانه گی
ک حرفلری کبیدر.

ایکنچیسینی کاف فارسی دیرلر. اوگز، موگز، بزگه، سزگه
دیگانه گی گ حرفلری کبیدر.

اوچنچیسینی صاگفراو کاف دیرلر. تونغراق ایشته تورغان
کاف - در. آگفر، صاگفراو، آکا، سیکا، میکا دیگانه گی گ
حرفلری دیر.

ک حرفینک اوستینه برسزق سزلسه گ، اگر بر نقطه (توچکه) غنه
قویلسه گ، اگر بر نرسده قویلمسه کاف عربی گنه بولادر. بزنگ
تله بونلر بیک یش اوچریدرلر.

الفبامز حقنده

نیندی بولسهده بر تلنک یازونک بولغان همه حرفلرینی بردن
شول تلنک الفباسی دیرلر. هر الفباده بر نچه حرف بولادر. بزنگ
تاتار تلینک الفباسنده ۳۴ حرف باردرد: ا، ب، ت، ث، ج، ح
خ، د، ذ، ر، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ع، غ، ف
ق، ک، ل، م، ن، و، ه، ی، پ، چ، ژ، گ، گ، ک
حرفلری دیر.

بو حرفلردن آلتیسی عربچه دن آلتغان سوزلرده گنه بولادر.
آنلر اوشبو حرفلردر:

- ۱ نچی ث حرفیدر ثواب، ثابت، بحث، ثمن، مثال، ثوب کبی سوزلرده یازیلور.
- ۲ « ح » حاجی، حضرت، حال، حلم، حلیم « « « »
- ۳ « ع » معرفت، معارف، عادت، عرف، علم « « « »
- ۴ « ذ » ذوق، ذنب، کذب، ذکر، ذاکر « « « »

۵ « ظ » ظلم ، ظالم ، ظاهر ، اعظم ، عظیم کبی سوزلرده یازلور .
 ۶ « ض » ضرر ، ضمان ، ضحك ، ضرور ، ضلالت » »
 بو آلتی تورلی حرفلرنی تاتارچه سوزلرده یاز و هیچ درست توکلدر .

تنبيه

بعض وقت ط حرفی عرب سوزلارنده ده یازلور . طهارت ، طالع ، طاهر ، مطهر کبی . تاتار تلنده سوزده ط حرفی کوب ایشتلسمده یازوده هر وقت « ت » یازلور بیک آز یعنی بیک قالن سوزلرده گنه ط یازلغالیدر . طوطی ، طوبلغی ، طوگغان کبی .
 « ژ » حرفی « ژ » حرفی روسچه سوزلرده گنه یازلادر : ژالونیه ، ژیکسلر ، ژولغی کبی ، شولای بولسمده « ژ » حرفی بعض تاتار سوز- لرننده اوچراب قویهدر . آرذاها ، تهژی ، اژغرا کبی .

اوزوك هم توتاش حرفلر

یازو یازغانده حرفلردن بر تورلیسی سوزنڭ هر ایکی یاغندن قوشلوب یازلور . بر تورلیسی سوزنڭ آخر یاغندن غنه قوشلوب یازلور (بونی معلم ، معلمه اوزلری کوسترو تیشلیدلر) .

۱ نچی قاعده

هیچ بر سوزنی آغزدن چغوینه قاراب یازارغه یارامی . یازونڭ قاعدهلرینی تیکشروب یازارغه کرکدر . هر سوز ایشتلوینه قارابقنه یازلسه اول یازو هر وقت خطا بولادر . مگر روس نیمس فرانسوز

سوزلری تاتارچه حرف ایله یازلغانه آغزده یورتلوینه قاراب یازلورلر .
تیلیگرام، ۋاگون، تیلیفون، ساماۋار، گزیتته، گرامافون، کالیندار،
بیلیت، پوشلیمه، لامپا، چاپنیک، بارشا، پاراخود، پویزدکیبی.

۲ نچی قاعده

تلمزده برر نرسهنی بردن آرتق کوب ایتوب کورسته چک بولسه ق
شول سوزنک آخرینه « لر » حرفلری قوشلوب یازلور . قالون اوفلوینه
قاراب لار یازلمز هر وقت « لر » یازلور . کشیلر ، آتلر ، بالالر ،
قارغالر کبی .

۳ نچی قاعده

بر نرسه گه اسم ایتوب قویلغان سوزلر هر وقت قوشلوب یازلورلر
آیروب یازو خطادر . آیروب یازلغانده اول سوزنک بر نرسه گه اسم
بولغانی آکلاشلمی قالادر . اورنبورغ، آقتوبه، لیمون، أفلیسون کبی .
بونلرنی اورن بورغ، آقتوبه، لی مون، أفلی سون دیب یازارغه یارامیدر .

۴ نچی قاعده

بر سوز ایتوب قوشوب یازارغه ممکن بولغان اوکایلی سوزلرنی
هر وقت قوشوب یازو تیشدر آیروب یازو خطادر .

مثال

لیمون آلمادن آچیراندیر . بالتا برله ایانکه آغاچینه طامغه صالحدم .

ساچماساڭ اوسميدىر. علمىز كشيلىرنىڭ ھالى آلدهغى كونلردە بىك چىتىندىر. يىتىمنى رىجتو بىوك گناھدىر. ايتىسز آش قورى آشدىر. بىر تارىدىن بوتقە بولمى .

ياڭلىش يازغاندە

لى مون آل مادىن آچى راقدر، بال تا بىرلە ايانىگە آغاچى نە طامغە صالدىم. ساچماساڭ اوسمىدىر. علمىز كشىلىرنىڭ ھالى آلدهغى كون - لردە بىك چى تىندىر. يىتىمنى رىجتو بىوك كناھدىر. ايتىسز آش قورى آش دىر. بىر تارىدىن بوتقە بولمى .

۵ نچى قاعدە

قايدە، كمدە، نرسەدە دىب صورالغان سؤاللىرگە جواب بولغان سوزلاردە ھەر وقت «د» حرفىدىن صوڭ «۵» حرفى يازلور. «۱» يازو خطلار.

مثال

قايدە اول كىتاب؟ اول كىتاب مەكتەبە .
قلم كمدە بار؟ قلم صادقە بار .
نرسەدە اول قارا؟ اول قارا پىيالا صاوتدە .

آيدە ياقىلىق كوپ، قوياش دە بىگىركدە كوپ . كوز كونىك يافرا - قىلر صاىغايەلر . قش كونىدە قار يارا . بىر يىلدە اون ايكى آى بار . آيدە اوتىز كون بولا . ھەر كوندە يكرمى دورت ساعت بولادىر . اول

معلم - معلمە يوقايدىغى قاعدەلرنى بالالارغە يىخشى آڭلاتو ايلە درست وياڭلىش يازولر آراسىدەغى آيرمانى صورار قارا تاخىتەغە بىردە درست، بىردە ياڭلىش يازولر يازوب يازو قاعدەلرنى آنلرنىڭ باشلىرىدە قالدۇرغە طورش .

قایتقاندە مین قزانده ایدم . علیمه هر تورلی ساتلق نرسه ار بار .

۶ نچی قاعده

سوز آراسنک سیوک، میوک، کیوک کبی سوزلرده هیچ وقت ر حرفندن صوڭ «ا» هم «ه» ده یازلمیدر . موندی سوزلر پر جملهده کیلگاندە شول جمله نڭ آلدی، آرتینه فاراب درستلب اوقوله درلر . مگر بیک قالون سوزلرده گنه «ر» دن صوڭ «ا» یازلور .

مثال

بزنڭ باقچهده گللر بیک سپرک کورینه لر . آتام ایله آنام بو کون سپرکده بولغانلر . یاش وقتده بیک طرشو کیرک بولادر . بنم توغان قز قرن داشم کیرکی شهرنک طورادر . بالا وقتک اوقوغان کشیلر زور بولغاچ دنیاده یخشیراق عمر اوزدرالر . آپامدن کیچه سبق اوگردم . اوز عمرنده بر نرسهده اوگر نورگه طرشمغان آدم قارت کوننده اشسز بولغان کبی آشسزده بولادر . بالارغه هر وقتده معلم، آنا و آنالری نڭ سوزلری نی تکلرغه کیرکدر .

۷ نچی قاعده

قایدن ، کمدن ، نرسه دن دیب صورالغان سوؤالرگه جواب بولغان سوزلرده «د» حرفندن صوڭ هیچ وقت «ا» ده «ه» ده یازلمز . یالغز «دن» سوزی اوزندن اولگی - وزگه ممکن اورنلرده قوشلوب یازلور .

مثال

تاشدن بیک زور یورتلر اشلیلر . آغاچدن تورلی صاوتلر

ياصیلر . يکرمی توقزدن صوڭ اوتز بولا . طولانی یوندىن اشلیلر . دوگی یارماسندن پلاو پشره لر . ژارینیہ تورلی یمشردن یاصالادر . آتدن آلاده ، قولاده توغا بورنغی بابایلردن قالغان مقالدر . عمردن آتاڭ قایدن قایتدی دیب صوراغان ایدم ، بازاردن قایتدی دیب جواب بیردی . ساران کشیدن یاردم کوتمک تاشدن یوکه صویو ایله بردر . کیچه آلمان کتابدن بیك کوب فائده لر آلدیم . او یله دن صوڭ ساعت دورته سامارادن پاسا . ژیر پویزدی کیلدی . فی قدر کوتوب قاراسامک اول مکتبندن قایتمادی . اوزون عمرلی بولور ایچون یاش وقتدن تشرنی صاقلارغه کیرکدر . تشرینی صاقلی آلمان کشیگه تیز وقتده سلامتسزک کیلوچان بولادر . خدایدن قورقمغان بئکدن اویالمیدر .

۸ نچی قاعده

بر سوزنڭ آخرنده ساکنلی «ب» حرفی بولوبده آغی یاغی اوترلی بولسه «ب» دن اوّل هر وقت بر «و» یازلور . کیلوب ، قیلوب ، کیتوب کبی .

مثال

باصودن قایتوب شهرگه کیتدم . بو کون درسنى اوقوب بلوب قويدم . عبدالله افندی بزدن چغوب کورشیکه کروب کیتدی . آزغنه وقت ایچنده نیندی ایس کیتکچ اشلر بولوب اوتدی . خدای خیرلی عمر لر بیروب طونچ طوروب شادلانورغه بولسون . بزگه نچه کیلوب بر نرسه ده آلوب کیلمی . ئلیکنه قایتوب ایوگه کرسه م بالالار اویناب توزان طوزدروب چوکلیگانلر . ایسرتکچ باشنی ایله ندروب هوشسز ایتوب آخرده هلاک ایتهدر . مین نچه کیلسه مده سز ایوده بولمغانغه

بيك آچولانوب كيتدم. بزنگ آولغه چيناۋنيكلر كيلوب بتون اولنى
قدروب تورهلر مزننى قزدروب كيتديلر.

تنبيه

تلمزده ب، پ، ت، چ، س، ش، ص، ط، ف، ق، ك حرفلردن
صوڭ هر وقت «ت، ط» ايشتلسه ده «د» يازارغه نيشدر.

مثال

ايشكلوى: ايشك آچدى	»	ايشك آچتى
اوت قابدى	»	اوت قابتى
آغاچقه صوقدى	»	آغاچقه صوقتى
بالا اوسدى	»	بالا اوستى
اوقورغه قوشدى	»	اوقورغه قوشتى
توه چوكدى	»	توه چوكتى
ملطق آتدى	»	ملطق آتتى
قاداق قاقدى	»	قاداق قاقتى
آش پشدى	»	آش پشتى
تيمرنى كيسدى	»	تيمرنى كيستى
قازان آسدى	»	قازان آستى
اول پوصدى	»	اول پووستى
آغاچ اوطورتدى	»	آغاچ اوطورطتى

امتحان

قلم مكتب X ه. ثابت X ه. پكى بار. علم ايشكنى آچقان ايندى
صادق ايشك آرتينه پوص X ي. ساند X ه. يانچق برله آچقه بار.

معلم ومعلمه اوزلرى اوقولغان قاعده لرده گى مثاللرنى دقت انله تيكشروب
تورليچه سؤاللر برله بالالارغه آڭلاتورغه كيرك بولادر.

قاتق سوت X ن بولا. كوز آورولرى كوبرك تر بيه سز لسك X ن بولادر.
 پشمگان آشنى پش X ي ديب يالغان ايتكان اوچون صديق علم نك
 باشينه صوق X ي. آغام ايت كيسوب قازان آس X ي. قورتنى قاتق X ن
 ياصيلر. اوتكان يل اوطور X قان آغاچم بو يل نيندى اوس X ي.
 خلفه بيمك طرشوب اوقورغه قوش X ي. كور شينك تاوغى كور شيگه
 صارق X نده زور كورينه در. بو كون عمر تيكگه اوت X ي. اوزك
 يغلغاچ X ن يغلاو تيش توگلدرد. سوت X ن ماي آلدن. ياگغر = يغمور
 بولوط X ن ياوا. قرانت X ن صو آق X ي. توبه دن سيكروب توش X م.
 چولمك بالچه X ن بولا.

۹ نچى قاعده

بعض سوزلرده « ده » قوشتماسى سوزنى قوتلى - اشانچلى ايتوب
 سويله گانده كيلوب قوشلوچان بولادر. موندى وقتلرده بو قوشتمه بر
 نرسه گه اسم بولغان سوزلرده همده آخرى « ي » برله بتكان سوزلرده
 هر وقت آيرم يازلور. بر گه قوشوب ياز و خطادر. سوزنك معنى سيني
 بوزهدر. اسم بولمغان سوزلرده قوشلوب يازلويده درستدر. شولاي
 اولسه ده كوب وقت باشقه يازلوى مناسبدر.

مثال

بو اش حقنده صادق ده شولايدرد. آكارغه حلیم ده ايتدى آنك
 طكلاسى كيلمدى. نچه مرتبه ايتوب همانده اشلمگان. افندم اول
 اشنى آكاردنغنه كور و يارامى بز اوزمزه صادق ده شوندى كشىدر.
 مين آنى نچه مرتبه چاقردم نه اول همان ده كيلمى. شولاي بولسه ده
 كوكلم تارتمدى اشلېسم كيلمدى آخرى قالدردم. تاش آغاچدنده فاتى
 نه تيمر تاشدنده فاتيدرد. آيده ياقتى قوياش باز سندنده ياقتيدرد.

۱۰ نچی قاعده

سويله گانده بر حرف ايكي مرتبه ايتلسه هر ايكوي يازلور.
 يالغز عرب سوزلرنده گنه تشديد برله برگنه ايتوب يازلور. (تشديد
 بر حرفنى ايكي مرتبه اوقوته طورغان منه ء شوندى علامتلردر.
 اولگيسى نيندى بولسه ده بر حرفنى ايكي مرتبه اوستلى اوقتور.
 ايكنچيسى آستلى، اوچنچيسى اوترلى اوقتور.) ايكي مرتبه اوقولغان
 حرفلرنك اولگيسى ساكنلى، ايكنچيسى حركهلى اولورلر.

مثال

عربچه	تاتارچه
رَبِّ	اسسى
فَرِّ	قورالى
عَزَّتْ	كوشكلى
سَلَّمَ	ياللى
كُرْم	قوللامه
رَبِّم	يوللق
تَعَلَّم	صوللق
تَلَدُّ	تاللق

۱۱ نچی قاعده

سوزلرده يوق، توگل، سز، مه قوشمته لرى كيلوب چقسه لر ياز-
 غان وقتنده، يوق، توگل سوزلرى اوزلريگنه آيروم يازلوب آلغى
 ياقدهغى سوزلرگه قوشلوب اوقلور. سز، مه كيبيلر ايسه هر وقت

قوشلوب اوقلور وقوشلوب يازلورار. موندی قوشمته لر نیندی بولسه ده برر نرسه نڭ یوقلغینی، بولماغانینی و بولمزغه تیش ایکانینی بلدره لر. عربچه بونلرغه نفی ونهی علامتی دیرلر.

مثال

آیاقسز کشیلرگه دنیا کوتوبیک قیندر. خلقسز کشی اوز اوزینی هلاک ایتدر. درتڭ بولماسه درمانڭ کوبدن یوقدر. بو یالانده برده یرتقچلر یوقدر. علمسز کشینڭ بر تین قدر حرمتی یوقدر. بازارغه اشسز بارو برده یارامز. وقت یتمی بافچه دن فایتمه. بو افندی بای توگل. مین سیڭا کوب سویله مه دیدم. کشی نی قدر سویله سه ده آلیوق بولماس ئلی دیب برده اویلامه. بلمسز کشی هر وقت آبتیریدر. کوب کولمه آز سویله اولدن قالغان بر سوزدر.

یاڭلش یازولر

آیاقسز کشی لرگه دنیا کوتوبیک قیندر. خلقسز کشی اوز اوزینی هلاک ایتدر. درتڭ بولماسه درمانڭ کوبدن یوقدر. بو یالانده یرتقچلر یوقدر. علمسز کشی نڭ بر تین قدر حرمتی یوقدر. بازارغه اشسز بارو برده یارامز. بو افندی بایتوگل، کشی نیقدر سویله سه ده آلیوق بولمز دیب برده اویله مه. بلمسز کشی هر وقت آبتیریدر. کوب کولمه آز سویله اولدن قالغان بر سوزدر.

۱۲ نچی قاعده

کیلمز، کیتمز، بولمز، آلمز کبی سوزلرده سن تاوشی ایشتلسه ده کیلماس، کیتماس، بولماس، آلماس صورتده «م» حرفینی کوتاروب

«س» برله يازلمز. (م) برله (ز) نى برگه قوشوب يازلور (م) نى کوتا
روب هم آيروب يازو خطادر.

مثال

عقللى بالا سوزنى كوب سويلهمز. خلقلى بالالر استاذلرينه بر
وقتهده قارشى كيلمز لر. شايان بالا درسيني بلمز. سبق اوقورغه
يارانمغان بالانى آتا و آناسى برده ياراتمز. بولمز، بولمز ديسا گنه قاي
چاقده بولوبده قويا اول. آت شوندن كيمز. آغزك قيش بولغاچ
كوزگيگه اوپكه لمزسك. بيك كيرك بولسه تيز كيمزسك. بزگه بوكون
بركشيده كيلمز آخري. بولمسه بولمز ديب يالقاوانوب اشنى تاشلاب
كيتو يارامز. اول آلماسه آلمز مين آلور من.

ياكلش يازولر

عقللى بالا سوزنى كوب سويلهمس. خلقلى بالالر استاذلرينه
بر وقتدهده قارشى كيلمس لر. شايان بالا درسيني بلمس. صاباق
اوقورغه يارانمغان بالانى آتا و آناسى برده ياراتمس. بولمس، بولمس
ديسا گنه قاي چاقدا بولبدا قويا اول. آت شوندن كيمس. آوزك
قيش بولغاچ كوزگيگه اوپكه لمسسك. بيك كيرك بولسه تيز كيمسسك.
بزگه بوكون بركشيده كيلمس آخري. بولمسه بولمس ديب يالقاوا-
لانب اشنى تاشلاب كيتو يارامس. اول آلماسه آلمس مين آلور من.

۱۳ نچى قاعده

كهمگه نرسه گه ديب صورالغان سؤاللرگه جواب بولوب توشكان
سوزلرده ايشتلوبينه قاراب كه، قه يازلمز. هر وقتكه اورنينه گه، قه

اور نینه غه قویوب گشی اسملرنده آیروب باشقه سوزلرده ممکن
اورنلرده قوشوب یازلور .

مثال

فرید احمدگه یولدن غط یبارگان . ولی دن قایدہ باردک دیب
صوراغان ایدم ، مکتبگه دیب جواب بیردی . معلملر مز بوکون چیت
شهرگه قوناقغه کیتدیلر . سبقغه بارغاند آقچه تابدیم . علیگه پادشاهمزدن
میدال کیلگان . یخشیلپ بلمگانگه نیک سویلرگه کیرک . قولکندن
کیلمکچ اشلهمزگه کیرک . ایدننی سبررگه آندن صوگ یوارغه کرکر .
قش بولور آلدندن ترهزلرنی ایکی قاتلرغه کرک بولادر . کینت باش
ایلنوب کیتسه شوندوق بر آز سالقن صو اچو یا ایسه اورندقغه
اوطروب ایکی قولنی ترگه قویوب تایانوب توین قاراب طوررغه کیرکر .

یاگلش یازولر

فریت احمدت که یولدن غاط یبارگان . ولی دان قایدہ باردک دیب
صوراغان ایدم مکتب که دیب جواب بیردی . معلملر بوکون چیت شهرگه
قوناقغه کیتدیلر . صاباقغه بارغاندا آقچه تابدیم . علیگه پادشاهمزدان
میدال کیلگان . یخشیلپ بلمگانگه نیک سویلرگه کیراک . قولکندن
کیلمکچ اشلهمسکه کیرک بولادر . کینت باش ایلانوب کیتسه شوندوق
بر آز سالقن صو اچو یا ایسه اورندقغه اوطروب ایکی قولنی ترگه
قویوب تایانب توین قاراب طوررغه کیراک در .

تنبیه و اخطار

او قوده هم یازوده بزنگ نلمگه قاراغانده عرب تلی ئلله نچه

الوش آغردر. بونڭ سببى عرب تلىنىڭ ھەر سوزىنىڭ ئىللە نچە تورلى
 حرکەلەرنى تابو، ادعام، اظهارلەرنى بلو، بعض قىن مخرجلى حرفلەرنى
 مخرجلەرنى چغارا بلو بعض ھەر حرفلەرنىڭ ایتودە بولوب يازودە
 بولماولرى ھەمك تنوین کبیلەرنىڭ سوزدە بولوب يازغانك بولماولرى،
 مکتب بالالەرى اوچون دگل مدرسە شاگردلرى اوچونك آنلەرنى تمام
 بلونھایت آغربراش اولدیغىندن بو کتاپك آرتق معلومات بىر ومناسب
 کورلەدى. شولای اولسە دە معلم ومعلمەلەرنىمىز اوزلەرى بالالەرنىڭ
 آڭلارینە قاراپ شفاھا بلدرسەلەر بىلكە شول فدرسىك کفایە قیلەچقدەر.
 شول سببەن بو اورندە کوپ قاعدەلەر بیان ایدلمى تلمزده پورتولە
 طورغان بعض اسملەرنىڭگە درست ویا کلىش ایتوب کورستدك.

۱ نچى

آخرنە اللە لفظى (اللە سوزى) يازغان اسملەرى بويە يازلورلەر:
 لطف اللە، نعمت اللە، عین اللە، عباد اللە، فضل اللە، رحمت اللە،
 عبد اللە، احمد اللە، عزت اللە، عنایت اللە، سخى اللە، عطاء اللە،
 زینت اللە، صفى اللە، على اللە، جار اللە، اهل اللە، عارف اللە،
 حیر اللە، کلیم اللە، سمیع اللە. مونداین اسملەردە اللە سوزندن اول
 واو ایشتلەسە دە واو يازلمیدر.
 لطفواللە، عنایتواللە، سخیواللە، زینتواللە، عارفواللە،
 حیرواللە دىب يازولر خطادەر.

۲ نچى

آخرنە الدین يازلوب دین گنە ایشتلەنگان اسملەردە بويە
 يازلورلەر: علاج الدین، سیف الدین، سعد الدین، فتح الدین،

شمس الدين، فخر الدين، سراج الدين، حسن الدين، قطب الدين،
شرف الدين، شهاب الدين، سيف الدين، كمال الدين، برهان الدين،
عرفان الدين، طحا الدين. بونلرنك هر قايسونك «الدين» ديب
يازلور. ايشتلويينه قاراب علاجتدين، شمستن، عيئتدين ديب
يازلمز بولاي يازمق خطادر. شولايوق عبدالرحمن، عبدالستار
كبيلمده ده عبدالرحمن، عبكسستار ديب يازولر خطا اولور، رحمن
برله ستاردن اول هر قايلورنده برال يازلوب عبدالرحمن، عبدالستار،
قبل الزوال صورتنده يازلور.

۳

ايكى سوزدن جيلغان عربجه كشي اسملرنده عبدالباري، فتح
القدير، عبدالعليم، عبدالحميد، عبدالعزيز كبيلمده عبد سوزندن صوكت
ايشتليگان «ل» حرفي اوزيگنه يازلمى آلفى ياغينه بر «ا» يازلور.

مثال

عبدالحميد آتاسندن اذنسز اورامعه چققان. عين الحياتنك قزي
بيك ماتوردور. فتح القدير بأبى اورامده اوطره. صدر الاسلام. برله
سيف الله مدرسه ده قالديلر. حسن الخير حضرت بيك يخشى كشي.
عبيب الجمال آبا بيك آچق يوزلى تملى سوزلى آدمدر. فخر البنات
عز البنات هر ايكيسى قرغه چچكگه كيتديلر. نورالحيات ئلى بزدهدر.

يا گلش يازولر

عبدولحميد آتاسندان اذنسز اورامغه چققان. عين الحيات
آبصطاي بيك خلق سزدر. فتح القدير برله صدرول ايسلام بزده قالد.
يلر. عز البنات حميد بابانك قزيدر.

بعض سوزلر عربچهده اوقولغانده الف برله اوقولسهده يازوده الف اورنینه «ی» يازلهدر. ديمک ی نكُ بعض وقتنده الف اورنینه خدمت ايتكان وقتلريده بولهدر. شولايوق «و» ده اورنی ايله الف اورنینه خدمت ايتهدر.

مثال

تعالی، مولی، عیسی، مصطفی، حتی، الی، معنی، هیولی، اولی، یحیی، دعوی، اعمی، حبلی، اعلی، تقوی، زکوة، صلوة کبی. بونلرنی تعالا، مولا، عیسا، مصطفا، حتا، الا، معنا، هیولا، اول، یحیا، دعوا، اعم، حبل، اعلا، تقوا صورتنده يازو خطادر. زکوة ايله صلوةده هر ايکی تورلی يازو درستدر.

يازو يازغانده اعتبار ايدلورگه تيشلی علامتله

حقنده:

يازونی يازغانده آنکُ درست، حرفلرينکُ ماتور وکياشلی قويولريغنه يتوب بتمی بلکه تيشلی علامتلهريک قويولورغه کيرک بولادر. بو علامتله قويولمز ايسه يازونکُ درستلکی، ماتورلقی ايله بر نرسهده قيلوب بولمی آندن هيچ فائده چقمی سوزلرنکُ معنی لری آچق آکلا- نمی قالادر.

اثبات

بر حاکم اوز قولی ايله چیت يرده بر حاکمگه بر حکم کاغدی يبارگان. «فلان کشینی فلانچه گناهسی اوچون اوتررگه توگل قوتقارغه ديگان» اوزی يازو علامتلهرينی برده قويمغان شول سببدن اول کشینی اوتررگه توگل ايگان ديگانلرده قوتقارانلر سوکندن بلنگان

اول كشيىنى اوتتررگه ايكانلك. شونك اوچون اولگى حاكم ئلله نى قدر جزالر كورگان. بونداین خطالقلر هر وقت بولورغه ممكندر. ئدنه شوگا كورهده يازو علامتلرینی بلوتیشدر. یوقاریدهغى حاكمنك سوزینی ایكى توری آكلارغه ممكن ایدیكنده شهبهده یوقدر. برگنه معنی آكلانسون ایچون مثلا اوتتررگه تیش ايكانلك بلنسون اوچون اوتتررگه سوزندن صوگ كیری (۶) علامتی قویارغه قوتقاررغه كیركلك آكلانسون اوچون توگل سوزی صوگنندن شولوق كیری (۶) علامتینی قویارغه كیرك بولدر.

علامتلر

! بو علامت بر آدمگه قاراب سوز ایتکانده یا بر نرسهگه آتتراب سویلهگنده قویله طورغان علامتلردندر. كوب وقت مكتوب باشلرندە محترم افندم! عزتلو افندم! فضیلتلو افندم! صوگلرندە قویلور. بوگا خطاب علامتی دیرلر.

مثال

عبدالله افندی! سرگه بو کون بزگه بارو تیشدر. ایداش! نى حالک بار ایسانمی طوراسز ئلی. قارا ئلی! بو نیندی اش بولور بو! اما افندم! بوندى یوقنى قیلماو تیش ایدی. هی أحمق ایکان! وقتسز قایلرغه بارغان.

: نیندی بولسده بر نرسه نك قسقه سینى سویلهگاندىن صوگ شول حقه بر آز تفصیل بیروب کیتارگه بولسه شول علامت قویلوب صوگره تفصیلات بیرلور. بوگا ایكى توچکه دیرلر.

مثال

قش کونی یافراقسز آغاچلر: ایمن، قاین، جوکه، شمورت، اوساق،
آلما آغاچلریدر. ٴلی مین ایشتمدم: بزنگ آولغه غوبیرناتور کیله ایکان
دیب. بو کون شول سوزلر نی ایشتمدم: ترک برله ایتالیه صوغشوب
طوقتاغانلر ایکان ایندی کیلشه باشلاغانلردی.

، کیری واو علامتی. بو علامت بر اوزونغه جملهده گی سوز-
لر نی بر برلرینه ٴله کتروب آلوب بارو اوچون قویله طورغان
علامتلر دندر.

مثال

بوکون بزبازاردن کتاب، قلم، قارا، داسکه لر آلدق. جای، کوز،
قش، یازیلنگ دورت تورلی وقتیدر. برهفتهده یدی کون بار: شنبه،
یکشنبه، دوشنبه، سهشنبه، چهارشنبه، پنجشنبه، جمعه کونلریدر.
بر یلده غی ایلر: غنوار، فیٴرال، مارت، آپریل، مای، اییون،
ایبول، آوغوست، سنتابر، اوکتابر، نوایبر، دیکابر ایلریدر. خلیل،
شریف بزنگ معلملرمزدر. تورکار، بلغارلر، گریکلر، افغانلر، تانار-
لر دیگان رساله لر نشریات کریمی جزلریدر. فاتح، کامل، عارف،
عزیزه بارسیده بر توغمه قارنداشلردر. فیض الرحمن برله عبدالرحمن
مکتبکه، مسجدکه، یتیم بالالارغه کوب مال صرف ایتلر. مرحوم احمد
بای اوز عمرنده تابقان مالی برله مسجلر، مدرسه لر بنا ایتلردی.

تنبیه

سوزنگ کیلشلی، یازوننگ ماتور چغووی اوچون قای چاقه کوب
نرسه لر نی آلی آرتلی صاناب بارغانده اولگی سوزلر صوکنده، علامتی
قویلسهده الڭ صوگنی برسوزنی ایتور آلدندنغنه کیری « » اورنینه

بر هم آرتد لور. بو هم سوزلری هر کیری ، اور نینه قویلمز لر . چونکه بر رتنن کوپ هم جیلو سوزنڭ کیلشینی بوزه در .

مثال

بزده گی مجلسده حسن ، علی ، ابوبکر هم عارف آبزیلر بولدیلر . ئلیگنه یانمزدن مختار ، صادق ، صدیق هم ولی اوقوب کیتدی لر . فاتح اُفندی کریمی ، رضا الدین افندی فخر الدین هم ذا کر افندی لر شهر مزنڭ معتبر هم خلق فائده سیننی کوزه توچی ذاتلر در . الله رحمت ایتسون علی ، ولی هم غنی بایلر غه بزگه ایتکان زور یاردملری اوچون .

() ایکی دوغا علامتی : نیندیگنه بولسده بر سوزنڭ معنا سیننی ایتکانده قوللانه طورغان علامتدر . روسچه اسکو بکه دیر لر .

مثال

کیچه گی کون مسجد (کوپ کشیلر برگه جیلوب نماز اوقی طورغان اورن) ایشکی توپنده جیلوب طورغان سائللرگه (خیر استاوچی) صدقه بیرو توغروسنده حضرت بیک آچولاندی بواشکنز فنا (نچار) فعلدر دینی دیگان سوزلرده گی مسجد سوکنک ، سائللرگه سوکنک هم فنا سوکنده غنی دوغالر کیندر .

» « کوچرو علامتی . بر رکشینڭ سوزینی سویلگانه آنڭ سوزلرینی اوزی سویلگانه ایتوب کورستکانده یورتوله طورغان ایکیشر دال اشارتیدر .

مثال

عبدالحمید افندی «اوغلیگیزی یغشی ترییه اب طرشدروب او قو-
تکرم منه بولور سز کشی» دیم سویلادی. فاطمه آبصطای بالالار
حقنده «بالالار یگی تیشلوب چقغان گلر قیلندندر، آنلرنی یاشنکک
نچک ترییه قیلنساڭ صوگندنده شولای بوله چقدر» دیم بیک گوزل
سوزلر سویلهدی.

شیخ الله «مین بو اشد برده عیبلی توگل تله سه گز نه دیگز» دیده
چغوبده کیتدی. حضرت علی رضی الله عنه یازو حقنده «سز بالالار گزنی
یازارغه او گرتکیز، یازو هر علمنک آچچی بوله بلور» معناسنک برسوز
قالدر مشدر.

..... کوب نقطه لر بر جمله ده گی سوزنک تمام
اولمدیقینی یاخود ایتلورگه یارامی طورغان نچار سوز اولدیقی او چون
یور توله طورغان علامتلر دندر.

مثال

فخر الدین قارت اوغلینی سین اوکماغان دیم بیک
نق آچولاندی. فتح الرحمن آغاسینی سوزلر ایله سوکدی.
خلق فائده سینه خدمت ایته سیلری کیلمگان آدملری یالقاو، فکر سز
کمه لر در. نی قدر یراق یرلردن کیلوب سزنی کوره آلمی کیتو
میگا

= مساوی علامتی. یازغانه آلی آرتلی اوله رق ایکی یاقلاب
برتیگز یا بر معنی لی سوزلر کیلگنده یور تلور.

مثال

سازین = اوچ ارشین
 انسان = آدم
 دورت برله بش = توقز
 صیر = صغر
 قرائت = اوقو
 جبل
 میل = یندی چاقرم
 چاقرم = ۵♦♦ سازین
 دیگانه ایکی سوز آراسنده کوزگز ایله کوردبکگز علامتدر.

• نقطه بر نرسه حقنده سویله نوب تمام بولغان جمله سوگنده
 قویوله تورغان علامتدر.

مثال

حلق هر قایچان یاتوب قالمز . بر کون کیلور راحت هم طنچ
 یاشارمز . بتون دنیا و آحرت سعادت یالگن علم و معرفت ایله تابلور .
 علم دیگان نرسه بندهنی کمالته ایشدره در . دیگانگی نقطه لر کیبدر .

- تیری علامتی . کاغد اوستنده یازوب کیله تورغاچ باشلانغان
 سوز باشلانغان یولغه صیماغانغه اڭ صوڭ یازله طورغان سوزنی
 اورتالی بولوب ایکنچی یولغه کوچررگه توغری کیلسه منه شول وقتده
 سوز تمام بولمغاننی کورسته تورغان علامتدر . اوزون قویلمز .
 قسقه رق ایدوب قویلمسه ده یاریدر . سوزنی بویله آیرغانه کیرکنچه
 آیره بلولازمدر .

مثال

بزنگ تاتار عالمده (دنیا سنه) نی نرسه گه قارامه ، هر نرسه اوکندرلک
 یوراکلرنی یارراقدر . چونکه بزده یونلی تربیه ، یاشدن اوقو ، آله -
 غی حاللرینی اویلی بلولر بریده یوقدر . کیچه گی کون جمعیت زا -

لنده ميگا او قورغه توغرى كيلوب فخش حقنده كوب نرسه دن معلو -
 مات بيررگه ميسر (توغرى كيلدى) اولدى. نه ديسا كده بزنك حال -
 لرگه اعتبار ايله اوز مزك آرادن قاراوچيلر برده يوقس. ديگانده گي
 هر يول سوكنده كورستلگان سزقلردر.

؟ سؤال علامتى. برر نرسه حقنده صوراب يازغان وقتده
 سؤال (صوراو) سوكنده قويله تورغان علامتدر.

مثال

بتون عالمنى يوقدن بار ايتكوچى كم؟ حاضرگى وقتده غى حاللر
 حقنده سز نچك فكر يورته سز؟ ئىلى قايدن كيله سز؟ ظريف افندى
 قايتديمو؟ سزگه آنى كم سويلدى؟ قايجاندىن بيرلى همان يرميندكده
 بولدكمى؟ ديگانده گي كىي.

يازو ادبلىرى

يازو يازغانده رعايه سى تيشلى نرسه لر بونلردر. اوْلا يياز اچق
 كاغد بيك تازا، قلم يخشى، قارا كاغدىن كىسمى تورغان، قلم صابلىرى
 (Ручка) توتارغه او كايلى همه قولنك پاك كرسز بولوى تيشلىدر.
 يازغان وقتده كاغدنك هر دورت ياغندن ايركن هم يول آرالر ينى
 آچق قالدروب حرفلرنى آچق ايتوب آشقى، باشندن آياغينه قدر
 قلم آلشدرمى برتورلى قلم ايله گنه تمام ايدرگه كيرك بوله در. يازغان
 وقتده كاغد آنده مونده آوشوب كىتو اجتمالندن صافلانو اوچون
 كاغدنك بر چىتمندن صل قول ايله باصوب تورو اولك قولنك ترسا گىنى
 اوستال اچينه كرتوب اولك قولنك كچكنه بىرمقى ايله قولنى اوز
 اختياريندرق قويوب باسماينچه، قلمنى برؤير شوكدنده آرتق وكيم

توتىمى ، كوكرا كنى اوستالىگە ترەمى كوزنى يازودن ايكى قارش قدر يراق ايدوب يازو تيشلىدر . كوكراك اوستالىگە ترەلسە صوگندن آورو بولوب چىخوتكە بولو ، كوزلر بىك ياقن قويلسە كوزلرگە آغرو توشمك احتماللرى كورنوب تورادر .

يازو يازغانە يازونك قاعدەلر ينى تىكشروب يازلەچق سوزنك نىندى نلدىن ايكانينى آچق بلوب ، سوزلرنى برىنى توبەن برىنى يوقارى ايدوب يازمى توغرى يازارغە كىركدر .

يازو يازغانە بعض افندىلر بلەم قايدىن اوگرنگانلردر : باشلرىنى بر طرفقە آوشدروب ايرنلرىنى تشلەب قسقسەسى هر اعضالرىنى مناسبتسىز قىلاندروب او طره لر . بو ايسە اك كىلشسىز بر اشدر . بالالر موندن صافلانورغە اوپره توچىلردە آندى اشلرگە مانع اولورغە طرشولرى لازمدر .

خطالىق ايله كىركىز بر سوز يازلە ايكان آنى اوستىدىن بر سزوب كىتارگە بولەدر . اوز تلمزده تاتارچە هر كم آكلارلق سوزلر بولە توروب يازو يازغانە بىگرا كدە بر ركشىگە خط يازغانە ئلە نىندى عرب فارسى سوزلرى فاتشدروب ملاللىق كورستولر بتونلايوك كىلشمز بر اشدرلر .

يازونى بىگرا كدە خط كىلرنى يازغانە هر كمگە بر تورلى يازمى او قوچى كشىنك عادت و طبعىتىنى ونىندى كمسەدن ايكانينى بلوب يازارغە كىرك بولەدر .

يازو اوچون اقتصادلى بولام دىب يوقە كاغدلر و نازك كانؤ- برنلرگە يازو بىكاردر . يازغان وقتدە اك ئلك يازلەچق نرسەنى بر نچە مرتبەلر باشدىن كىچىرگە ، صوگندندە بىك اويلا ب يازارغە كىرك بولەدر . قلمنى قاراعە مانغاندە آز مانوب يازوب بتكاج قلمنى تازارتوب قوبو تيشدر .

75

Лито-Типографія Т-во „КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ и К-о.“
ОРЕНБУРГЪ-1912.